MUTAFFİFÎN

﴿٨٣﴾ سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ

Tatfîf Sûresi dahi denilen işbu « وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ » Sûresi Mekkede son nâzil olan Sûredir.

Resulullah Medîneye geldiği zaman Medînelilerin ölçekleri fena olduğundan dolayı ıslâhı için Medînede ilk nâzil olan Sûre olduğu da merviydir. Medîneye vüruddan önce Mekke ve Medîne arasında nâzil olduğu da söylenmiştirki o da mekkî demektir.

Âyetleri - Hılâfsız otuz altıdır.

Kelimeleri - Yüz doksan dokuz.

Harfleri - Yedi yüz otuz.

Fasılası - ن م٠ harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٣﴾ وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٤﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٥﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٦﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٨﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَاسِجِّينٌ ﴿٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿١٠﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١٢﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٣﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٤﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾ كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ

لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِى كُنْتُمْ بِهِ
تُكَذِّبُونَ ﴿١٨﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٩﴾
وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿٢٠﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢١﴾ يَشْهَدُهُ
الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٣﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٢٤﴾ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٥﴾
يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٦﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِى ذٰلِكَ
فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٧﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٨﴾ عَيْنًا
يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٣٠﴾ وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ﴿﴾

Sh:»5647

﴿٣١﴾ وَاِذَا انْقَلَبُوٓا اِلٰى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣٢﴾ وَاِذَا
رَاَوْهُمْ قَالُوٓا اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٣﴾ وَمَآ اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ
حَافِظِينَ ﴿٣٤﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ
﴿٣٥﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٦﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ

مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿

Meali Şerifi

Veyl o mutaffifîne 1 Ki nâs üzerinden kendilerine ölçtükleri zaman tam basarlar 2 Onlara ölçtükleri veya tarttıkları vakıt ise eksiltirler 3 Zannetmez mi bunlarki büyük bir gün için ba's olunacaklar? 4 O günki nâs rabbül'âlemîn için kıyam edecekler 5 Hayır hayır: çünkü fâcirlerin yazısı siccîndedir 6 Bildinmi siccîn nedir? 7 Terkıym olunmuş bir kitab 8 Veyl o gün o yalan diyenlere 9 O dîn gününü tekzîb edenlere 10 Ki onu ancak her bir haddini aşgın, günaha düşgün, tekzîb eder 11 Karşısında âyetlerimiz okunurken evvelkilerin esatîri dedi 12 Hayır hayır: fakat onların kazancları kalblerinin üzerine pas bağlamıştır 13 Hayır hayır: muhakkakki onlar o gün rablarından hicabda kalacaklar 14 Sonra onlar muhakkak Cahîme yaslanacaklar 15 Sonra da denecek: işte bu, sizin o tekzîb edip durduğunuz 16 Hayır hayır: Çünkü ebrarın yazısı ılliyyîndedir 17 Bildinmi ılliyyîn nedir? 18 Terkıym olunmuş bir kitab 19 Ki ona mukarrebîn şâhid olurlar 20 Haberiniz olsunki ebrar muhakkak bir naîm içindedir 21 Erîkler üzerinde nezaret ederler 22 Yüzlerinde naîmîn revnakını tanırsın 23 Onlara öyle bir rahîktan sunulur ki mahtum 24 Hıtamı misk, işte ona imrensin artık imrenenler 25 Hem mizacı Tesnîmden 26 Bir çeşmeki mukarrebîn onunla içerler 27 Evet, o cürm

işleyenler

Sh:»5648

iyman edenlere gülüyorlardı 28 Ve onlara uğradıkları zaman birbirlerine göz kırpıyorlardı 29 Ve evlerine döndükleri zaman zevklanarak dönüyorlardı 30 Ve onları gördükleri vakıt ha, işte bunlar sapıklar diyorlardı 31 Halbuki üzerlerine gözcü gönderilmemişlerdi 32 İşte bugün de iyman edenler kâfirlere gülecekler 33 Erîkler üzerinde nazar edecekler 34 Nasıl kâfirler ettiklerinin cezasını buldularmı? 35

1. ﴿وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ Veyl o mütaffiflere - ekseriya vay haline demekle iktifa ettiğimiz veyl kelimesi hakkında yukarılarda ve ezcümle « وَالْمُرْسَلَاتِ » Sûresinde de söz geçmişti. Maamafih bizim «vay» ta'biri Arabın veyh kelimesine mukabil olduğundan veylin şiddetini pek duyurmadığı gibi bir ismi mahsûs olması hakkındaki rivayete bir delâleti de olmıyor. Bu i'tibarla «veyl ona» ve «vâveylâ» ta'birleri lisanımızda şayi' olmuş bulunduğu için burada olduğu gibi mealde ba'zen ayniyle iktibas olunmak fâideli olacağından başka « وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ » Sûrenin de bir ismi olmak hasebiyle bu iki kelimenin aynen zikri zarurî demektir. Veyl, buşlıca şu ma'nalarla tefsîr olunmuştur: şiddeti şer, huzn-ü

helâk, azâbı elîm, Cehennemde bir vâdî. İmam Ahmed ve Tirmizî: Ebî saıydden tahric etmişlerdir:

Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem buyurmuşturki: veyl, Cehennemde bir vâdîdirki kâfir, ka'rına varmadan evvel onda kırk yıl sukut eder. İbni hıbbanın ve Hâkimin sahihlerinde: cebeleyn beyninde bir vadîdirki kâfir ilh... İbni ebi hâtim de Abdullahdan: Cehennemde irinden bir vâdîdir diye rivayet etmiştir. Râgıbın Müfredatında: Asme'î demiştirki: veyl, bir kubuh, ya'ni bir çirkinliktir, ba'zan tehassür için de kullanılır. Veyl, Cehennemde bir vadîdir diyenler lügaten veyl ona mevzu'dur demek istememiş, ancak hakkında Allah tealânın veyl buyurduğu kimseler o ateşten bir makarre mustahık, o da ona sâbit

Sh:»5649

olmuştur demek istemiştir اهـ. Âlûsî derki: ona veyl ıtlak edilmesi Cehennemin ma'ruf olan ma'nasına ıtlâkı gibi olmak zâhirdir. Bunun hangi nevi' ıtlaktan olduğuna nazar olunsun اهـ. Bizce zâhir olan budurki Cehennemin ma'ruf ma'nasına ıtlâkı tevatüren vaz'ı şer'î olmakla beraber urfi lügate de dahil olmuştur. Lâkin « وَيْلٌ » in iyzah olunan ma'na ile Cehennemde bir vadî ismi olması şer'î bir ıtlak olmakla beraber mütevatir olmadığı gibi lügaten de mütearef olmıyan bir mecaz olur. Bu iyzahtan anlaşılır ki vay

haline demekle «veyl ona» demeyi tamamen terceme etmiş olmuyoruz, ancak lügavî me'hazi ne bir dereceye kadar işaret etmiş bulunuyoruz.

MUTAFFİFÎN, «mutaffif» in cem'ı; mutaffifler, alırken dolgun, verirken eksik ölçenler demek olduğu önünde sıfatı kâşife olan iki âyet ile anlatılmıştır. Bunun tam mukabili olarak Türkçemizde müstekıl bir kelime bulamadım. Bu münasebetle bunun biraz iştikakından bahs etmek muvafık olacaktır:

Mutaffif, belli bir tatfîften ismi fâıldir. Tatfîf de ölçeği eksik ölçmektir. Tefsiri Razî de der ki: bunun iştikakında iki kavil vardır.

BİRİSİ: bir şey'in taffi, kıyısı ve kenarıdır. Bir kab veya bir deredeki şey onun kıyısına kadar varıp da tam dolmazsa « طَفَّ الْوَادِى اَوِ الْاِنَاءُ » denir. Ve o, onun tafâfı, tufâfı, tafefidir. Onun için ölçeği fena ölçüp de tam yapmıyana mutaffif denilir ki ancak tafâfına kadar vardırır demek olur اهـ. Lâkin Kamustan anlaşıldığına göre: Taff, tafef, tafaf, tufâf bir ölçeği veya kabı tam dolduran şey'e veya dolusu silindikten sonra içinde kalana veya ölçeğin başına denir. Bundan tatfîf, tafafı eksiltmek, ya'ni eksik ölçü ile vermek veya eksik ölçmektir ki binâsı selb için olur اهـ.

İKİNCİSİ: pek az bir şey'e tafîf denilir, ölçeği eksik ölçene mutaffif denilmesi ölçekte veya tartıda biraz bir şey

Sh:»5650

çaldığı içindir اهـ. Demekki tatfif ölçüde veya tartıda biraz bir şey çalmaktır. Binası ta'diye veya âdet edinmiş olması i'tibariyle teksîr içindir. Bu vecih âyetteki tefsire daha mutabıktır. Zira âyette mutaffifler şöyle tavsıf ve ta'rif olunuyor:

2. ﴿اَلَّذِينَ﴾ o kimseler ki ﴿اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ﴾ kendilerine ölçtükleri vakıt nâs aleyhine olarak ﴿يَسْتَوْفُونَ﴾ istîfa ederler. Dolgun ölçerler. - Burada ifadenin zâhiri « عَلَى النَّاسِ » nâstan denilmekti « مِنَ النَّاسِ » buyurulması kendi lehlerine olarak nâsın aleyhine istîlâ ve tecavüz suretiyle ölçtüklerine işaret içindir. Ya'ni başkalarından şira veya başka bir sebeble bir şey alıp da alacaklarını kendileri ölçtükleri zaman nâsın aleyhine olarak istîfa ederler, vâfî, dolgun bir surette, ya'ni tamam almak isterler ve hattâ basa basa almak için nâs üzerine müstevlî bir surette

hareket ederler 3. ﴿وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ﴾ o nâsa ölçtükleri veya tarttıkları vakıt ise ﴿يُخْسِرُونَ﴾ eksiltirler - eksik ölçek veya tartı ile ölçerler veya ölçüşte, tartışta eksik yapar onlara ziyan ettirirler. İşte veyle istihkaklarının sebebi bu suretle tatfifi ı'tiyad etmiş olmalarıdır. Böyle az bir şey çalanlar veyle müstehikk olursa çok çalanların kaç katlı veyle müstehikk olacakları düşünülmeli. Razî der ki: a'rabînin birisi Abdülmelik ibni Mervana şöyle demişti: Allah tealânın «وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ» dediğini işittin, bununla şunu murad etmişti: mutaffif, azıcık bir şey almakla ona büyük inzar teveccüh etti, sen ise çoğu alıyorsun, müslimînin emvalini ölçüsüz tartısız alıyorsun, o halde sen kendine ne zann besliyorsun? اهـ. Burada veznin de söylenmesi evvelkinde yalnız keylin zikri tahsîs için değil, iktifa kabilinden olduğunu ve tatfif, keyl ve vezin her türlü mıkyasta

Sh:»5651

olabileceğini anlatmak içindir. Sûrei rahmanda ve Sûrei Hadîdde dahi geçtiği üzere ma'lûmdur ki Semavât ve Arzın kıvamı müvazene ve adâlet iledir. Ve bütün hukukun mı'yarı da miyzandır. Onun için bir yerde hak ve adâletin te'sîsi için ilk evvel lâzım olan şey ölçünün herkes için alesseviyye doğru ve dürüst olmasıdır. Bunun doğru olması için iki rükün lâzımdır. Birisi: ölçünün haddi zâtinde tamm olması, eksik veya fazla

yanlış âlet kullanılmaması, birisi de ölçmenin tam ve doğru olmasıdır. Ölçmenin doğru olması ise herşeyden evvel hak ve adâlet fikriyle ruh istikametinin neticesidir. Ölçüyü, ölçeği ve tartıyı doğrultacak olan da odur. Kalb ve vicdanlarında insaf ve istikametle hak fikir ve iymanı beslemiyenler doğru âletle dahi ölçerken tatfif yapmaktan kaçınmazlar. İnsanlar başkalarının haklarını da kendi hakları gibi tutarak alesseviyye bir ölçü ile ölçmek hissi mütehassis olmadıkça tatfiften kurtulmazlar. Düşünmek mıkyası bozuk olan kimseler aynî bir hâdiseyi kendileri için düşünürken başka, diğerleri için düşünürken de başka türlü takdir ederler. Meselâ kendinin bir habbesi zayi' olmasını bir elem saydıkları halde başkasının bir habbesi zayi' olmasına ehemmiyyet vermez veya ondan bir lezzet duyarlarki bu hal ruh mikyasında, fikir ölçüsünde bir tatfiftir. Asıl bu hâleti ruhiyyede bulunanlara ne kadar doğru kile ve terâzi verilse onlar yine fursat bulup güçleri yettikçe onu suiisti'mal etmekten çekinmezler. Bunların hepsi mütaffifîn unvanında dahil ve veyle müstehikdirler. Bundan dolayı burada hukukun tanzîmi ve birr-ü hayrın te'sîsi için ibtida keyl ve veznin ıslâhı lüzümu gösterilmek üzere evvel emirde tatfif i'tiyadının veyle istihkakı haber verilmiş ve bunun asıl sebebi hak ve Âhıret düşüncesini ihmal ettiren i'tikad bozukluğu olduğu, ıslâhı için de evvelemirde Âhırete iyman

ile mes'uliyyet hiss ve intibahı duyurulmak üzere buyurulmuştur ki:

4. ﴿اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ﴾ zann etmezlermi onlar - o tatfîfi yapanlar, iyman etmiyorlarsa bir zann damı beslemezler? 5. ﴿اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَۙ لِيَوْمٍ عَظِيمٍۙ﴾ ki hepsi büyük bir gün için ba's olunacaklar - ya'ni o tatfîfin mes'ûliyyet ve cezası öyle ağır ve o veylin tatbîk olunacağı gün öyle büyük bir gündürki insan onun muhakkak olan vuku'una iyman ve iykan şöyle dursun bir zann beslese bile o tatfîfe cür'et etmemek lâzım gelir. 6. ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ Ya'ni insanların rabbül'âlemîn için kıyam edecekleri gün - ki o gün herkes kabirlerinden uyanıp kalkarak Allah için kıyam edecek, onun huzurunda muhakemeye durup haklı haksızdan hakkını alacaktır. 7. ﴿كَلَّآ﴾ - Tatfîften ve ba's-ü kıyama inanmamak gafletinden vaz geçirmek tevbe ettirmek için red'-u zecirdir. Hayır hayır yapmayın, sakının demektir. Bunun sebeb ve hikmeti anlatılmak için de ta'lîl makamında şöyle buyuruluyor: ﴿اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ﴾ çünkü fâcirlerin kitabı muhakkak siccîndedir - ya'ni öyle yaparsanız fâcir olursunuz. Fâcirler ise siccîn denilen sicilde mukayyeddirler, onların yazısı: nüfus kayidleri, amel defterleri o kıyam günü kendilerine verilecek huküm ve ceza vesîkası siccîn denilen yerde yazılıdır. Yâhud «siccînde» diye buyurultuludur. Kamusta siccîn, sicn-ü

habis ma'nasından dâim ve şedid ve fuccar kitabının mevzi'i ve Cehennemde bir dere ma'nalarına ve açık ve aşikâr ve dibinin çevresine çukur kazılmış hurma ağacı ma'nalarına geldiği ve « شَيْءٌ سِجِّينٌ » ey dâimün ve « ضَرْبٌ سِجِينٌ » ey şedîdün ve « جَآءَ سَجِينًا » ey alâniyeten» denildiği mezkûrdur.

Sh:»5653

Bu siccîn kelimesinin lügat i'tibariyle asıl ma'nası ve iştikakı isim veya sıfat olması hakkında muhtelif sözler söylenmiştir. Zâhirine nazaran secn veya secc maddelerinden olması muhtemildir. Zindan demek olan sicn maddesinden zindana koymak demek olan secn masdarından olduğuna göre sikkîn ve siccîl gibi fi'îl vezninde zindanın mübelagalısı olan bir isim veya seccan yâhud mescun gibi bir sıfat olabilir. Sıvamak ve balçık gibi cıvık ve bulaşık olmak ma'nasına secc maddesinden «gıslîn» gibi fi'lîn vezninde olabilir. Lâkin lügatte secc maddesinden böyle bir isim veya sıfat zikredilmemiştir. Ebu Hayyan Bahırde şöyle hülâsa etmiştir: «siccîn, cümhûr demiştirki secinden fi'ildir sikkîn gibi, yâhud sâcin bir mevzi'de, ya'ni habs edici bir mevki'de demektir. Mübaleğa binası olarak gelmiştir. Bu surette siccîn mahzuf mevzi'in sıfatıdır. Mekân olduğu takdirde siccînde müztarib ihtilâf etmişlerdir. Biz onun zikrini hezf ettik, burada zâhir olan siccîn bir

kitab olmaktır. Onun için « كِتَابٌ مَرْقُومٌ » ondan bedel yapılmıştır. Ikrime demiştirki siccîn, hasar ve hevandan ıbarettir. Netekim birisi gayei cümûdda olduğu zaman fülân, hadîda irdi dersin, ba'zı lügaviyyun da: siccînin nunu lâmdan bedeldir, siccîldendir demiş. Bu kavillerin hülâsası siccînin nunu ya aslîdir yâhud lâmdan bedeldir. Ve aslî olduğu takdirde iştikakı siccîndendir اهـ. Demekki nunu zâid olarak seccden olması söylenmemiştir. Zemahşerî, hâtim gibi vasıftan menkul ismi alem olduğunu ve ta'riften başka sebeb olmadığı için munsarif bulunduğunu söylemiş ve demiş ki: Allah tealâ fuccarın kitabı siccînde olduğunu haber verdi, siccîni de « كِتَابٌ مَرْقُومٌ » diye tefsîr buyurdu. Şu halde onların kitabı merkum kitabdadır denilmiş gibi olur, bunun ma'nası nedir? Dersen, derimki: siccîn, câmi' bir kitabdır, o divanı şerdir. Allah tealâ onda Cinn-ü İnsden Şeytanların ve keferenin ve fesekanın amellerini tedvin buyurmuştur. O, merkum,

mestur, kitabeti beyyin, yâhud alâmetli bir kitabdırki herkim görse onda hayır olmadığını bilir. Binaenaleyh ma'na: «füccarın amellerinden yazılan o divanda müsbettir» demek olur. Ona habs-ü tazyik demek olan secinden fi'îl olarak siccîn tesmiye edilmiştir. Çünkü o Cehennemde habs-ü tazyıka sebebdir. Yâhud çünkü

o «yedinci Arzın tahtindedir» diye rivayet olunduğu gibi İblis ve zürriyyetinin meskeni olan muzlim, muhiş bir mekânda matruhdur. Horlatmak ve hakîr tutulmak ve matrud Şeytanlar şâhid olmak için atılmıştır. Nasılki divanı hayr olan ılliyyune Melâikei mukarrebîn şâhid olurlar اهـ. Demekki siccîn sâcin ma'nasına olduğu gibi mescun ve matrud ma'nasına da olabilir. Zemahşerînin matruh diye ifâde ettiği ma'na secc maddesinden olmak da mümkindir. Burada şeyh Abdüh şöyle bir mütaleada bulunmuş da demiştirki: siccîn lâfzının lügatte isti'malinden ve kitabı ebranın bulunduğu ılliyyune mukabelesinden anlaşılırki ılliyyunda te'allî ma'nası bulunduğu gibi bunda da teseffül ma'nası vardır. Lügatlerden bahseden ba'zı kitablarda gördümki vahl, ya'ni balçık, inyubiyye (eski Habeş) lügatinde, cîmi acemiyye ve vavın harekesinin imâlesiyle «sençun= Sençöne» tesmiye olunur. Balçıkta teseffül ma'nası bulunduğu ise hafî değildir. Olabilirki bu lâfız Yemen Arablarının isti'malindendir. Çünkü bunlarda Habeş ahalisiyle ıhtilât çok olduğundan İnyubiyye elfazı çoktur. Bunu da balçıka yakın bir ma'nada kullanmış olabilirler. O halde «füccarın kitabı ondadır, ya'ni balçığa yakın süflî şeyde yazılıdır» Denilmek beıyd olmaz. Yâhud onların amelleri habasetinden dolayı onunla yazılmış gibi tasvir ve temsil olunmuştur. Bu surette balçığın ve ona yakın şeyin kitabı merkum olmasının ma'nası da o ameller onunla yazıldıktan sonra o çirkin mürekkeb merkum bir kitab olmuştur demek olur اهـ. Füccarın amellerindeki habasetini tasvir için siccînde balçığa yakın

süflî bir ma'na bulmak üzere Habeşin İnyubiyye lügatinde sençuneye kadar dolaşmak beıyd olmaz demiş ise de bunun beıyd bir tekellüf olduğu zâhirdir. Gerçi müfessirîn Kur'anda ba'zan Habeş lügatine tevafuk eden lâfızlar bulunduğundan bahsederler. Lâkin Abdüh Yemende öyle bir isti'mal bulunduğunu nak-ü tesbit etmemiş, «olabilir» diye bir ihtimal serd ederek pek dolambaçlı bir mülâhaza yürütmüştür. Siccîn lâfzının sençuneye münasebeti de yakın değildir. Hem ucme olsaydı alem yapılınca gayri munsarıf olması ıktiza ederdi. Mücerred bir ihtimal üzere yürüyecek olunca o tekellüfe ne lüzum vardı? Çünkü o tasavvur ettiği ma'na arabî olan secc maddesinden çıkardı. Siccînin seccden fi'lîn olmasını mülâhaza etmek daha yakın bir ihtimal olurdu. Maksad fücurun iğrençliğini anlatarak ondan tiksindirmek olduğuna göre bu ihtimal gerçi müessir bir ma'na olurdu. Fakat menkulât bunu nazarı i'tibare almamış ve sicn maddesinden fi'îl olmasını tasvib etmekle daha ince düşünmüştür. Hasılı siccîn, maddesi i'tibariyle bir zindan veya zindancı veya zindanda mahbus mefhumlarını ifade eder bir kelime olmakla füccarın yazısına zarf yapılmasına en yakışan ma'na da bir zindan sicilli veya sicil zindanı olmasıdır. Onları defterleri zindancıdadır, Ya'ni çok şiddetli bir zindancıya teslim olunur ma'nasına olmak da muhtemildir. Bunun sade dirayetle bilinir

şeylerden olmadığını anlatan şu tefsîr bir zindancı sicillinde olması ma'nasında zâhirdir: 8.

﴿وَمَآ اَدْرٰيكَ﴾ sana ne bildirdi? - Ya'ni bildinmi? Dirayetle bilemedin değil mi?

﴿مَاسِجّيْنٌ﴾ Nedir siccîn? - Yâhud «ma» teaccüb için olduğuna göre ne siccîn? Ne yaman siccîn?

9. ﴿كِتَابٌ مَرْقُومٌ﴾ Merkum bir kitab - ba'zıları buna siccînden bedel demişler, bu suretle

bununla suâlin cevabı verilmemiş, siccîn nedir? Kitabı merkum

Sh:»5656

nedir? Gibi suâl tekrar edilmiş, siccînin neden ibaret olduğu açık tefsîr edilmemiş olur. Çünkü bu surette kitabı merkum bedeli küll olmaktan ziyade siccînde olduğu söylenen kitabı mezkûre masruf olarak bedeli iştimal olur. Halbuki yukarılarda zikr olunduğu üzere Kur'anın üslûbunda mazi sîgasiyle «vema edrâke» denildiği zaman cevabı bildirile gelmiştir. Onun için bunun bedel değil «o bir kitabı merkumdur.» Diye suâle cevab olarak siccîni tefsîr olması daha doğrudur.

MERKUM, terkim olunmuş veya rakamlı demektir. Ranın fethi ve kafın sükûniyle rakm ve terkim, yazı yazmak ve yazıya nokta ve hareke koyarak vuzuh vermek ve alâmet koymak ma'nalarına gelir. Bu üçüncü

ma'na hepsine esas gibidir. Hisab alâmeti olan rakamda bundan me'huz denilmiştir. Burada beş ma'na verilmiştir: Birincisi: Beyyinülkitâbe, ya'ni açık, tam ve sağlam yazılı, yanlış ihtimali yok, ikincisi: alâmetli, ya'ni mucebince Cehenneme diye buyuruldu alâmeti yazılmış, üçüncüsü: tâcirin kumaşına koyduğu gibi işaretli, kayidli, dördüncüsü: mehakim ve saire vesâık ve defterlerinde olduğu gibi mühürlü, damgalı, mu'anven ve mersum. Beşincisi: kumaşın rakmesi, ya'ni hutut ve nukuşu gibi murakkam ve müsbet silinmez bir kitab. « سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ » gibi sırasiyle müretteb, rakamına göre mevki'i icraya konur rakamlı bir kitab ma'nasına olmak da muhtemildir. Bunların hepsi şu ma'nada birleşmiş olur: şek ve şübheden âzade, tahrif ve tasni'den sâlim her görenin anlıyacağı vechile kendilerine verilecek olan kitabları yazıları böyle sağlam bir sicilde yazılıdır. Hiç şaşmadan icra olunacaktır. İbni Cerîr tefsirinde siccîn hakkında iki hadîs rivayet etmiştir. Birisi: Ebu Hüreyre radıyallahü anhten; Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem buyurduki: «

اَلْفَلَقُ جُبٌّ فِى جَهَنَّمَ مُغَطًّى وَاَمَّا سِجِّينٌ فَمَفْتُوحٌ = ya'ni felak Cehennemde örtülü bir kuyudur. Ve amma siccîn açıktır» اهـ. İkincisi Bera

radıyallahü anhten: siccînin Arzı süflâ olması hakkındadır. Cehennem Arzın en aşağısındadır denildiğine göre bunları cem'inde münafât yoksa da İbni Cerîr Bera hadîsini tercih ederek siccînin Arzı suflâ ile tefsirini ıhtiyar eylemiştir. Bu hadîsin meali şudur: Bera radıyallahü anhten: Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem: fâcirin nefsinin Semaya çıkarılmasını anlatarak buyurduki: onu çıkarırlar, onunla Melâikeden hangi bir mele'e uğrarlarsa «bu habîs ruh nedir?» derler, onun Dünyada anıldığı isimlerinden en çirkini ile «fülân» derler, nihayet Dünya Semaya varırlar, açılmasını isterler, ona açılmaz «sonra Resulullah okudu « لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِيَاطِ » Allah tealâ buyururku; onun kitabını Arzın esfelinde yazın: Arzı süflâde siccînde « اُكْتُبُوا كِتَابَهُ فِى اَسْفَلِ الْاَرْضِ فِى السِّجِّيْنِ فِى الْاَرْضِ السُّفْلٰى » اهـ. İbni cerîr bundan dolayı siccînin Arzı süflâ olduğunu söylemiş ise de bu hadîste siccîn Arzı süflâdır denilmemiş, Arzı süflâdadır denilmiş. Şu halde Arzı süflâ kitabı merkum buyurulan siccînin kendisi değil, mahallidir. Siccîn en aşağı Arzın en aşağısındadır. Binaenaleyh hadîs ile âyet arasında bir tehalüf yoktur. Sahib keşşaf da, Arzı sâbi'ada matruh demekle buna işaret etmiştir. Ba'zı rivayetlerde de Arzı süflânın esfeli İblisin haddi olduğu haber verilmiştir. Demekki füccarın yazısı ve ruhu oradadır.

10. ﴿وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ - Bu cümlei istînafiyye kitabı merkumun hukmü te'sirini beyan zımnında siccînin şiddetini, fücurun esasını, kıyam gününün hevlini ıhtardır. Bunu ba'zıları doğrudan doğru « يَوْمَ يَقُومُ » âyetine rabt edip aradakini mu'terıza addetmiş ise de merkuma merbut olması daha nesaklıdır. Ya'ni kitab merkum olur da ne olur? Denilirse. « وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ الخ » O gün o ba's-ü kıyam günüdür. Füccar yerinde mükezzibîn denilmesi de fücurun aslı tekzîb ve inkâr olduğuna işarettir. O kitabın hukmü de o gün o

Sh:»5658

mükkezzibler hakkında veyldir. Vay haline o gün yalan diyenlerin, bu haberlere inanmıyanların, ya'ni 11. ﴿اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ﴾ o dîn gününe inanmayıp da açıktan açığa veya dolayısiyle tekzîb edenlerin 12. ﴿وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ﴾ onu ise başkası tekzîb etmez ﴿اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ﴾ ancak her bir mütecaviz, esîm, yan'i hep haddini aşgın, günaha düşgün kimseler tekzîb eder. - Şehvetlerine düşgün, keyflerine tâbi' olarak sonunu düşünmeyip Allahın ve kullarının hukukuna tecavüz etmeğe alışmış olduklarından dolayı cezaya ve ceza gününe inanmak hoşlarına gitmediği, ona inanmak keyflerini kaçıracağı için ancak onlar o dîn gününün aslı yoktur derler 13.

﴿اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا﴾ kendisine karşı âyetlerimiz okunurken ﴿قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ﴾ evvelkilerin esâtîri dedi - bunu ba'zıları Velîd ibni Mugîre, ba'zıları da Nadr ibni Hâris demişlerdir. Sûrei En'ama bak 14. ﴿كَلَّا﴾ Hayır hayır - bu okunan âyetler esâtîri evvelîn değildir. ﴿بَلْ﴾ Fakat - öyle diyenlerin ﴿رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ kazançları, kesb edip durdukları ve kâr sandıkları günâhlar kalblerinin üzerine pas bağlamıştır. - O kalbler o günâhları i'tiyad ede ede pas tutmuş aynalar gibi körlenmiş kararmıştır da artık duymaz ve göstermez olmuşlardır. İşte onların öyle demelerinin ve tekzîb etmelerinin sebebi budur. İmam Ahmed, Tirmizî ve Hâkim ikisi de sahîh diyerek ve Neseî ve İbni Mâce ve İbni Hibban ve daha diğerleri Ebu Hüreyreden, Hazreti Peygamberden rivayet etmişlerdir. Buyurmuştur ki: kul bir günâh işlediği vakıt kalbinde siyah bir nökte: bir

Sh:»5659

leke yapar, eğer tevbe edip çekinir, istiğfar eylerse kalbi yine parlar, döner yine yaparsa o leke artar, nihayet kalbîni istiylâ eder. İşte Kur'anda Allah tealânın zikr ettiği «rân» budur: اهـ. « كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ » Sûrei Bakarede « خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ » bak.

RANE, reyndendir. Reyn ve rüyun bir şey'e pas basıp galebe etmektir. Bundan kalbe günâh ve kasvet basmağa da ıtlak olunmuştur ki Kur'anda kalb mühürlenmek hatim ve tabı' dahi ta'bir edilmiştir. Burada « بَلْ رَانَ » lâm, râya idgam olunmamak için Hafs rivayetinde lâmda hafif bir sekte yapılarak okunur ki reynin ma'nâsındaki tutukluğa sarih bir telmih olur. 15. ﴿كَلَّآ﴾ Hayır hayır - öyle reyn veren, kalb körleten kesiblerden zecirdir. Sebebi de ﴿اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ﴾ çünkü onlar: o tekzîb edenler, o kıyam günü hak rablarından ﴿لَمَحْجُوبُونَ﴾ muhakkak mahcub kalırlar. - Ya'ni hicab ve hâil arkasında kalır onu görmekten memnu' ve mahrum bırakılırlar. Artık felâh bulmalarına imkân ve ihtimal kalmaz. 16. ﴿ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ﴾ sonra onlar muhakkak Cehennem ateşine yaslanacaklardır. 17. ﴿ثُمَّ يُقَالُ﴾ sonra denilecektir: ﴿هٰذَا الَّذِى كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ bu işte o sizin yalan, masal diye tekzîb edip durduğunuz.

18. ﴿كَلَّآ﴾ - bu KELLÂ, ta yukarıdaki « كَلَّآ اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ » deki kellâya nazır olarak tatfîf ve tekzîbden bir daha zecr ile birr-ü hayra sevk etmek üzere kıyam gününün diğer bir yüzünü ıhtardır. Ya'ni öyle tatfîf yapmayın, o ba's-ü kıyam gününü tekzîb eden fâcirlerden olmayın, tevbekâr olup da

hayr-ü hasenâta çalışın, sebebi ﴿اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ﴾

Sh:»5660

çünkü ebrarın, hayr ehli sadıkların kitabı ﴿لَفِى عِلِّيِّينَ﴾ muhakkak ki ılliyyîndedir. -

İşbu Illiyyîn kelimesi hakkında da ehli lügatin ve ehli tefsîrin sözleri vardır. Ehli lügat: Ebülfeth ibni Cinnî demiştir ki: ulüvden fi'îl vezninde ılliynin cemı'dir. Aslı ılliyvundur. Zeccac da demiştir ki: bu ismin ı'rabı cem'i' ı'rabı gibidir. Çünkü lâfzı, cem'i' vezni üzeredir. Kınnesrden kınnesrîn gibidir. Ehli tefsire gelince: yedinci Semâ denilmiş, Semânın fevkında Arşın kaimei yümnâsı, ya'ni sağ ayağı denilmiş, Sidrei müntehâ denilmiş, Ferrâ: yüksekten yükseğe nihâyetsiz demiş, Zeccac da: mekânların en yükseği demiş, ba'zıları: Allah tealânın azamet ve ulviyyet ile donattığı meratibi âliye, diğer ba'zıları da: Melâikenin defteri âmâlinin bulunduğu mevzı' demişlerdir ki çokları Kur'anın bervechiâtî ta'rifinin zâhirini buna muvafık bularak divanı şerr olan siccînin tam zıddı ve mukarrebînin meşhedi bulunan divanı hayrın ismi olduğunu söylemişlerdir. Zira bunu tefsîr için buyuruluyor ki: 19. ﴿وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ﴾ ve bildin mi ılliyyun nedir? - Yâhud ne ılliyyun! 20. ﴿كِتَابٌ مَرْقُومٌ﴾ terkîm olunmuş bir kitab - burada da yukariki

vechile mülâhaza edilsin, ya'ni tam ve güzel yazılmış, yâhud Allah tarafından alâmeti mahsusa ile tevki' buyurulmuş, öyleki 21. ﴿يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ﴾ ona mukarrebun şâhid olurlar. - Mahcubun değil, mukarrebun müşahede ederler, onlar görür onlar okurlar, yâhud yazılışına, muhafazasına, okunuşuna Melâiki mukarrebun hazır olur ve mazmununa onlar şehadet ederler. Ederler de ne olur? 22. ﴿اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ﴾ Şübhesiz ebrar bir naîm içindedirler - füccarın Cahîme yaslanacakları gün ebrar, naîm içinde

bulunacaklar 23. ﴿عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ﴾ erîkeler üzerinde nazaret edeceklerdir. - Cennetin diledikleri manzaralarına diledikleri gibi nazar edecekler, düşmanları olan ehli Cehennemin ahvaline de bakacaklardır ki bu ma'nâ Sûrenin âhirinde ayrıca da anlatılacaktır. 24. ﴿تَعْرِفُ فِى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ﴾ bakarlarken o naîmin parıltısını, o ni'met ve saadet neş'esinin revnakını yüzlerinde tanırsın - ya'ni her gören tanır, neş'e ve mes'udiyyetleri, ebrar oldukları yüzlerinden belli olur. 25. ﴿يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ﴾ onlara bir rahıyktan sunulur ki:

-

RAHIYK, hiç karışığı olmıyan hâlıs şarab, en eskisi, en hoşu da denilmiş ve hepsinin yakın ma'nâlar olduğu söylenmiştir. Kamus müterciminin ifâdesine göre « عين الديك » ya'ni horos gözü gibi safi olana denir ki bâdei nâb ta'bir olunur ve ruhak dahi denilir. Burada neş'esi ve lezzeti çok, humarı yok, Sûrei Saffatta geçtiği üzere « بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ لَا فِيهَا غَوْلٌ » diye vasf olunan beyaz şarab diye müffesserdir. Netekim Mukatil « خَمْرٌ بَيْضَآءُ » demekle buna işaret etmiştir. Sûrei Muhammedde «

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَآ اَنْهَارٌ مِنْ مَآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى

» âyetinde vasf olunan dört nevi' Cennet ırmaklarından biri de içenlere mahzı lezzet olan şarab ırmakları olduğu anlatılırken bunlardan murad neş'e ve lezzetin kemalini tefhîm için temsîlî bir ifâde olduğu da baştaki « مَثَل » ta'biriyle anlatılmış idi. Onun için bu gibi yerlerde o mazmundan gaflet edilmemek lâzım gelir. Buna dair « هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ » Sûresinde « اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاْسٍ » âyetinde de söz geçmişti bak. Hatîb tefsirinde der ki: buradaki rahîk « اَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ » buyurulan şarab ırmaklarından başkaca hususî bir şarab olduğu için şöyle tavsîf olunuyor: ﴿مَخْتُومٍ﴾ ki mahtum - mühürlü

ancak içeceklerin nezdinde açılır. Kabları miskten mühürle mesdûd, gayet temiz ve nefîs. Diğer bir ma'na ile: içiminde bir hıtamı, güzel bir nihayeti olan bir şarab ki 26. ﴿خِتَـامُهُ مِسْكٌ﴾ hıtamı misk - hâtimesi, kesimi misk: içildiği zaman sonu bir misk kokar, içilirken zâika lezzetinin kemalini ıhlâl etmemek için, misk kokusu içimin hıtâmında duyulmağa başlar. Ve bu hal hem o rayihanın hem de o içkinin lâtif hassalarından birini teşkil eder. İçildiği zaman kemali sefasından dolayı gerek içenlerde ve gerek bulunduğu kabda bir keder, bir tortu bırakmaz yalnız bir misk kokusu bırakır. Bir de hıtam hâtem gibi mühür ma'nâsına geldiğinden hıtamı misk demek mührü misk demek olabilir. Kıraetlerin ba'zısında « خَـاتَـمُهُ مِسْكٌ » ve « خَـاتِـمُهُ مِسْكٌ » okunması da bu ma'nayı te'yid eyler. Bununla beraber bir şey'in mührü onun sonu, hâtimesi demek olduğundan kabına ve içimine nazaran yine zikrolunan iki ma'nâ carîdir. Bu surette de misk kokusu onun levaziminden olup en ziyâde hâtimesinde tecelli eder demek olur. Ve hıtam ve hâtimesinin böyle misk olması nihayetinin bir visal neş'esinde karar edeceğini de koklatmış olur ki yüzlerde parıldıyan o naîm revnakı bu sürûrun tezahürüdür. İşte ebrare böyle hıtamı misk bir rehîkı mahtum sunulur ﴿وَفِى ذٰلِكَ﴾ ve işte ancak onda - الخ ... Bu cümle rahîkın

vazıfları arasında bir cümlei mu'terizadır. Bundan sonraki vasfını beyandan evvel, tam bu misk kokusunun duyulması lâhzasında ona imrendirecek sür'atle müsabekaya tergıb ve teşvık için araya derc olunmuştur. « ذٰلِكَ » ismi işareti naîm veya rehîka irca' edilebilirse de rehîkın evsafı arasında olduğu için ona ircaı nazma daha muvafık, hıtamına ircaı ise hem nazm hem ma'naca daha muvafıktır. Zira rehîkın kemâlini tecelli ettiren hıtamı zikirde karîb olmakla beraber tahkıkte baîd olduğu için « ذٰلِكَ » nin

Sh:»5663

ma'nâsına daha münasibdir. Bu zarfın takdimi de kasr içindir. Ya'ni Dünya şarablarından lezzetlerinde değil, o gün ebrara sunulacak olan bu miskiyyül'hıtam rahıykte bahusus bu misk olan hıtamda ﴿فَلْيَتَنَافَسِ﴾ münâfese etsin, imrenmeğe yarışsın şimdi ﴿الْمُتَنَافِسُونَ﴾ birbiriyle münafese edenler - bu Dünyada nefâset yarışı edip imrenecek olanlar. Çünkü bir misk olan bu hâtime, bu ebedî neş'e öyle enfes, öyle yüksektir ki asıl münâfese de müsabeka edilecek şey odur.

MÜNÂFESE, başkasında görülen bir kemale imrenip ona yetişmek veya daha ileri gitmek için nefislerin nefâsette yarışması hissidir ki nefsin şerefinden ve ulûvvi himmetinden neş'et eder. Hased ile arasında fark

açıktır. Hâsid, kemale düşmandır, mahsûdün zararından, ni'metinin zevâlinden memnun olur. Münafis, yarışçı ise kemale âşıktır. O karşısındakinin sukutunu değil, kendisinin daha ileri gitmesini ister. Bunda münafese ve müsabeka ise « لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ » mucebince hüsni amelde müsabeka ile olur. Bunun 27. ﴿وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ﴾ mızacı da Tesnîmdendir. - O rahîk içileceği zaman içine Tesnîmden de katılır. Bununla mezc olunan rahıyk sâdesinden daha nefîs olur. Çünkü Tesnîm daha yüksektir.

TESNÎM, esasen hörgücliyerek yukarı yükseltmek, terfi' etmek ma'nasına masdar olup yükseklik ma'nâsiyle Cennet çeşmelerinden bir çeşmenin ismidir. İbni Abbastan rivayet edildiğine göre Cennet içkilerinin en yükseğidir. Kelbîden rivayet edildiğine göre ehli Cennete fevklerinden gelir. Ve denilmiştir ki havada müsennem olarak cereyan edip kablarına kefayeti kadar munsabb olur. Ve onu yüksek olanlar içer, içenleri yükseltir. Netekim şöyle tefsîr buyuruluyor: 28. ﴿عَيْنًا﴾ ya'ni bir ayin, bir çeşme ki - o Tesnîm

﴿يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ﴾ mukarrebun onunla içerler - ya'ni ayniyle içerler, sâde o tesnîmi içer, şürblerini onunla yaparlar. Mukarrebîn derecesinde olmıyan sâir ebrara, ashabı yemîne ise memzucen sunulur. Buradaki « بِهَا » ya bir kaç vechile ma'na verilmiş ise de İbni Abbas Hazretleri demiştir ki ehli Cennettin içkilerinin eşref ve a'lâsı Tesnîmdir. Çünkü mukarrebun onu sırf olarak içerler, ashabı yemîne ise mezc olunur اهـ. Demek ki « وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ » ashabı yemîn olan ebrar hakkındadır. « عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ » da onlardan daha yüksek olan mukarrebun hakkındadır. Ve âyetin terakkı ifade eden siyakından da Tesnîmin o rahıykı mahtumdan afdal ve a'lâ olduğu anlaşılır. Zira Sûrei Vakıada mükellefin üç sınıfa tasnîf olunmuş « وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ » buyurulmuş olduğundan mukarrebun, huzurı hakta bütün meratibin ilerisinde bulunan sabikundur. Yukarıki « حَسَنَاتُ الْاَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ » dan ve « يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ » ma'rufesinden de anlaşıldığı üzere ebrar, mukarrebînin dûnünde olarak Vâkıadaki ashabı yemîn demek olur. Onun için « وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ » ashabı yemînden olan ebrarın mezcini, « عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ » da sırf Tesnîmin mukarrebîn şarabı olduğunu ifade etmiş olur. Onun için buna şu ma'naları vermişlerdir: aynı Tesnîmi mukarrebun içer, o onların şarabıdır. Yâhud mukarrebun Tasnîm ile kanar, onunla mütelezziz olurlar, yâhud « ﴿من﴾ ﴿با﴾ » ma'nasına

olarak mukarrebîn ondan içer. Mukarrebîn onunla mezc ederek o rahîkı içerler ma'nasına olmak daha zâhir gibi görünürse de bunda mukarrebîn ile ebrarın mertebeleri fark edilmemiş ve Tesnîmin mukarrebîn şarabı olmasının vechi zâhir olmamış olur. Yâhud da onun memzucen içilmesi bile mukarrbîne mahsûs olduğu ve bu surette de sabikunı mukarrebun mertebesine varmıyan ebrar ondan içemiyecekleri gibi mukarrebînin de sırfen değil, ancak memzucen içebilecekleri söylenmiş olur. Arada müsabekayı emr eden tenâfüs cümlesine bunun bir münasebeti

Sh:»5665

varsa da Bahirde mezkûr olduğu üzere İbni Abbas gibi İbni Mes'uddan, Hasenden Ebu Salihten dahi «mukarrebun onu sırfen içer ve ebrarar mezc olunur» diye merviy olan ma'nâ daha müveccehtir. Ve Cumhura göre ebrar, ashabı yemîn; mukarrebun, sâbikundur. Maamafih ba'zıları bu âyette ebrar ile mukarrebun bir ma'nayadır, Cennette mütena'ım olanlara ıtlak edilmiştir demişler ise de burada da ebrar ile mukarrebîni fark etmiyenler âyetin zevkıne irememişler demektir. Razî burada İbni Abbasın kavlini nakilden sonra şöyle demiştir: ben de derimki: bu şuna delâlet eyler: nehirler fazîlette mütefavittir. Demekki Tesnîm, Cennet nehirlerinin efdali, mukarrebun da ehli Cennetin efdalidir. Ve ruhanî Cennette Tesnîm ma'rifetullah

ve Allahın vechi kerîmine nazar lezzetidir. Rahıyk de mevcudat âleminin mutaleasiyle ibtihacdır.

Mukarrebun, Tesnîmden başkasını içmezler, ya'ni ancak vechullahı mutalea ile meşgul olurlar. Ashabı yemînin ise içkileri memzuc olur. Nazarları gâh ona gâh mahlukatına olur اهـ.

Tatfîften nehiy ve ba's-ü ceza gününe iymana da'vet siyakında ehli cürm olan füccar ve mahcubun ile ehli birr-ü ihsan olan ebrar ve mukarrebînin Âhırette birinin siccînde, birinin ılliyyinde olan mukadderatlarını amellerine göre tartıp anlattıktan sonra bunların Dünya ve Âhırette yekdiğerine karşı olan ba'zı hallerini de anlatmak üzere buyuruluyorki:

29. ﴿اِنَّ الَّذِينَ اَجْرَمُوا﴾ filhakika o cürm işliyenler - ya'ni o mütecaviz esîm olan mükezzibler ﴿كَانُوا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يَضْحَكُونَ﴾ iyman edenlere gülüyorlardı ilh... - Mekkede Ebu Cehl, Velîd ibni mugîre, Âs ibni vâil ve emsali Kureyş müşrikleri, Ammar, Suheby, Habab, Bilâl gibi fukarai mü'minîn ile istihza ediyorlardı. Sebebi nüzul bu olduğu merviydir. Abdüh bunu şöyle ifade etmiştir: Allah tealâ bu

âleme Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin bi'setiyle rahmet buyurduğu zaman kavmın kibarı ve urefâsı umumî delâlette ve kara kuvvet re'yinde idi. Hak da'veti gizli idi, ona ancak aleyhissalâtü vesselâmın sesi yükseliyordu, sonra da hevaları kalblerine olan Hak yolunu silmemiş buluna ve ona lebbeyk deyip da'vetine icabet eden zu'afâdan ba'zıları da onu fısıldıyor, ümid ettiklerine gizlice söylüyor ve korkduklarına bağıramıyordu, ve ma'lûmdurki kendisini kudret ve kesretle müte'azziz addedenler, meşrebi muhalif olan ve kuvvet ve da'vet eden kimselere gülerler. İşte Ebu Cehl, Velîd ibni mugîre Ve Âs ibni vâil ve emsali Kureyş cema'atinin halide böyle idi ve bid'atin teammüm ettiği ve fırkaların çoğaldığı ve bâtıl tarîkler içinde tarîkı Hakkın gizli kaldığı ve dinin ma'nası bilinmez olduğu ve ıbârelerinden, üslûblarından ruhu atılıp bâtınlara tetabuk etmez zavâhir ve gönüllerden ta'kîb olunmıyan harekât ve rüsûm bırakıldığı ve şehvetler tehakküm edip nâs yiyip içmeğe, ziynete ve lükse ve menasıb-ü elkaba te'alluk eden şeylerden maada amele sevk-u teşvik edecek ragbet kalmadığı, himmetler yalancı şereflere takıldığı ve herkes yapmadığı şeylerle medh olunmayı sevdiği ve nâkıslar noksanlarını kâmilleri tenkîs ile istikmal etmek istedikleri zamanlarda da hep öyle olur, Hak sesi dinlenmez, Hakka çağıranları istihza eder, tahkir ederler. Bu âyeti kerîmenin nassı da kendilerine muntabık olur اهـ.

30. ﴿وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ﴾ ve onlara uğradıklarında - mü'minler o mücrimlerin (veya bil'akis) yanlarından geçtiklerinde ﴿يَتَغَامَزُونَ﴾ mücrimler teğâmüz ederlerdi - birbirlerine gamzeleriyle, göz uçlariyle işaret ederlerdi 31. ﴿وَاِذَا انْقَلَبُوٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ﴾ ve o mücrimler, bulundukları mevki'lerden hanelerine,

Sh:»5667

ailelerine döndükleri zaman da ﴿انْقَلَبُوا فَكِهِينَ﴾ zevklanarak, mü'minlere yaptıklarını söyleşip eğlenerek gülüşe gülüşe giderlerdi -

FEKİHÎN, müfredi fekih, fükâheden 32. ﴿وَاِذَا رَاَوْهُمْ﴾ ve mü'minleri, uzaktan yakından herhangi bir yerde gördüklerinde de o mücrimler ﴿قَالُوٓا﴾ derlerdi ﴿اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ﴾ cidden bunlar - ki bunlarla muradları yalnız gördükleri değil umumiyyetle mü'minler cinsi ﴿لَضَآلُّونَ﴾ şübhesiz dalâletteler - yolunu gaybetmiş şaşgın sapıklar, ya'ni göz önünde hazır Dünya ni'metine Dünya zevkına bakmıyorlar da aslı varmı yokmu, belli olmıyan Âhıret sevabına inanarak akılsızlık ediyor, yanlış yola gidiyorlar diye bütün mü'minlerin şaşgınlığına, dalâletine hukmediyorlardı ve bunu te'kidlerle kuvvetli

kuvvetli söylüyorlardı 33. ﴿وَمَآ اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ﴾ halbuki öyle diyen

mücrimler o mü'minlerin üzerlerine, Allah tarafından muhafız gönderilmemişlerdi- kendileri sonunu

düşünmiyerek cürm içinde yuvarlanırken onlara acıyorlarmış gibi rüşd-ü dalâletlerine hakemlik veya

şahidlik etmeğe hakları yoktu 34. ﴿فَالْيَوْمَ﴾ bu günde - ya'ni o kâfirlerin inanmadıkları bu ba's-ü

kıyam ve ceza günü de ﴿الَّذِينَ اٰمَنُوا﴾ iyman edenler

﴿مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ﴾ kâfirlere gülecekler - o mü'minler 35.

﴿عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ﴾ erikeler üzerinde bakacaklar - o kâfirlerin o kibr-ü gururdan,

o zevk ve eğlenceden sonra cezalarını çekmek üzere Cehenneme yaslandıklarını illiyyun

sandalyelerinden, Cennet hacelelerinden seyr ederek gülecekler 36.

﴿هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَاكَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

nasıl kâfirlere ettiklerinin sevabı verildi mi? - Evet hep ettiklerini buldular, cezasını çektiler, mü'minlerin o

gün kâfirlere gülmesi, kâfirlerin önce onlara gülmelerinin cezasıdır.

TESVİB ve İSÂBE, sevab vermek demektir. Sevab da esasen ceza gibi, hayır veya şerr her hangi bir şey'in karşılığıdır. Sonra da sevab, hayırda meşhur olmuştur. Netekim lisanımızda ceza şerde şayi' olmuştur. Burada tesvîb tecziye ma'nasınadır. İstifham da takrir içindir. Sevab ile ta'bir olunması, kâfirlerin istihza ile gülmelerine karşı bir tehekküm ifade etmek üzere « فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ » kabîlinden de olur.